

Jean Paul Sartre

A szavak

Engem anyám az első félév végén kivett az iskolából: alig tanultunk valamit, emellett megunta azt is, hogy a szomszédasszonyok szemrehányó pillantásai összpontosuljanak rá, valahányszor én kaptam a dicséretet. Marie-Louise, egy csípetőt viselő szőke leány, aki naponta nyolc óra hosszat tanított a Poupon-is-kolában éhbérért, hajlandó volt otthon különórákat adni nekem, gondosan eltitkolva ezt az iskola vezetői előtt. Időnként abbahagyta a tollbamondást, s nagy sóhajokkal könnyített szívéen: elmondta nekem, hogy halálosan fáradt, hogy irtózatosan egyedül van, hogy mindent megtenne, csak hogy férjet kapjon, akármilyent. A végén eltűnt ő is: állítólag nem tanultam tőle semmit, de azt hiszem, főleg azért, mert nagyapám nem bírta szerencsétlenségét. Igazságos ember lévén, készséggel segítette a szűkölködőket, de otthonában nem akarta látni őket. Marie-Louise-t éppen jókor távolították el, mert aláásta optimizmusomat. Azt hittem, az emberek keresete érdemeikkel arányos, és ő róla azt mondták, hogy jó tanítónő, miért fizették hát olyan rosszul? Ha valaki mesterségét folytatja, büszke és méltóságteljes, boldog, hogy dolgozhat; ő olyan szerencsés, hogy napi nyolc órát dolgozhat, miért beszél hát úgy életéről, mint gyógyíthatatlan betegségről? Amikor elmondtam panaszait, nagyapám csak nevetett: nagyon csúnya szegényke, nem kell a férfiaknak. Én nem nevettem: kárhozottak *születhez* hát az ember? Akkor nem mondtak igazat nekem: a világ rendje mögött elviselhetetlen zűrzavar rejlik. Ám mihielyt eltávolították tanítónőmet, szorongásom eloszlott. Charles Schweitzer talált illendőbb tanárokat számomra. Olyan illendőket, hogy egyikükre sem emlékszem. Tízestendős koromig egyedül voltam, egy aggastyán és két asszony társaságában.

Igazi lényem, természetem, nevem: minden a felnőttek kezében volt; megtanultam az ő szemükkel látni magamat; gyermek voltam, azaz szörny, akit ők alakítanak ki sajnálkozásukkal. Ha nem voltak jelen, akkor is ott volt a tekin tetük, a napsugárral együtt tűzött rám; ha futkostam, hí ugrándoztam, ez a pillantás kísért, tartott meg mintaszéri unokának, kínálta unos-untalan játékaimat s az egész vilá gót. Lelkemben, ebben a helyes kis befőttesüvegben, úgy; röpködtek a gondolatok, hogy bárki láthatta csapongásu kát: egyetlen zug sem maradt homályban. Ám ez ártatlanu átlátszó közegben, kimondatlanul, megfogalmazatlanul gomolyogva elő-elővillant a bizonyosság: szélhámos va gyök. Hogyan játszhatna el az ember a színdarabot anélkül hogy tudná: csak játszik. Maguktól lepleződtek le azok verőfényes, tiszta látszatok, amelyekből egyéniségem álli valóságos létezés híján; megérteni nem tudtam egészen ez a hiányt, de állandóan éreztem. Ha a felnőttek felé fordul tam, igazolják ők, milyen kiváló vagyok, csak még mé lyebbre süllyedtem a szélhámoskodásban. Abban az igye kezletben, hogy tetszést keltsek, örökösen illegettem maga mát, ám nyájaskodásaim nyomban elhervadtak; körülohoi doztam színlelt kedélyeskedésemet, semmittevő fontoskc dásomat, újabb sikerekre vadászva; minduntalan azt hit tem, hogy már a kezemben van, a megfelelő pózba vágtar magam, de csak azt a bizonytalanságot éreztem, amelybe menekülni próbáltam. Nagyapám plédjébe burkolózv szunyókált; bozontos bajusza alól kivillanó ajka rózsaszín volt és csupasz: elviselhetetlen látvány volt. Szerencsére le csúszott a szemüvege; odarohantam felemelni. Felébredi átölelt, eljátszottuk nagy szerelmi kettősünket: de már ner az volt, amit szerettem volna. Mit is szerettem volna? Elfc lejtettem mindent, befészkeltem magamat szakálla bozótjái ba. Kimentem a konyhába; kijelentettem, hogy én akaror megforgatni a salátát; mindenki kiabált, kacagott: "¡aj, n így, drágám! Jól szorítsd össze a kezecskédet! Így ni! mi rie, segítsen neki! De hiszen nagyon jól csinálja!" Ner voltam igazi gyerek, nem volt igazi a salátamosó tál, arm lyet kezemben szorongattam; éreztem, hogyan változi gesztussá minden cselekedetem. A színjáték ellopta tőlem világot és az embereket: csak szereplőket és kellékeket láí tam; bohóckodásból vállaltam szerepet a felnőttek ügye

Charles Schweitzer sohasem tekintette magát írónak, de ? francia nyelv még hetvenesztendős korában is bámulatba ejtette, mert nehezen tanulta meg, s még mindig nem érestt egészen a magáénak: játszott a nyelvvel, gyönyörűségéi lelta a szavakban, szerette kimondani őket, s könyörtelen dikciója nem irgalmazott egyetlen szótagnak sem; ha ráért tolla csokrokba kötötte őket. Szívesen dolgozta fel alkalm művekben családunk vagy az egyetem eseményeit: újévi születésnap felköszöntőket írt, esküvői ebédekre szeren csekívánatokat, verses beszédeket Nagy Károly napjára, tréfás jeleneteket, találós kérdéseket, versikéket előre meg adott rímekkel, amolyan bőbeszédű közhelyeket; a kong resszusokon négysoros epigrammákat rögtönzött, németü és franciául.

Nyár elején elutaztunk Arcachonba, a két nő és én nagyapám nyelvtanfolyamai még nem fejeződtek be. He tenkint háromszor írt nekünk: két oldalt Louise-nak, An ne-Marie-nak egy utóiratot, nekem pedig egész levelet versben. Hogy e boldogságot maradéktalanul élvezni tud jam, anyám először megtanulta a verstan szabályait, maj< megtanított rájuk engem. Valaki rajtakapott, amint éppei egy verses választ fabrikáltam, unszoltak, fejezzem be, se gítettek is. A két asszony, amikor elküldte a levelet, úgy kacagott, hogy a

könnyek csorogtak: arra gondoltak hogy elképeszti majd a címzettet. Forduló postával jöt meg a válasz, egy engem dicsőítő költemény: én újabi verssel válaszoltam. Rászoktunk a játékra, nagypapa és unokája között újabb kapcsolat létesült; akár az indiánok vagy a Montmartre stricijei, olyan nyelven beszéltek egymással, amelyből a nők ki voltak zárva. Rímszótárt kaptam ajándékba, s nekiláttam a versfaragásnak: madrigálokot írtam Vévének, egy szőke kislánynak, aki állandóan feküdt, s néhány év múlva meghalt. A kislány fűtyült a versekre, valóságos angyal volt; ám közönyéért kárpótolt egy jóval szélesebb közönség csodálata. Kezembe került néhány ilyen versem. Minden gyerekben van zsenialitás, Minou Drouet-¹ kivéve, mondta Cocteau 1955-ben. 1912-ben is volt minden gyerekben, kivéve engem: affektálásból, a szertartás kedvéért írtam, hogy a felnőttet játsszam: de legfőképpen azért, mert Charles Schweitzer unokája voltam. Odaadták olvasni La Fontaine meséit: nem tetszettek, mert szerzőjük önkényesen verselt; elhatároztam, hogy átírom a meséket alexandrinusokban. Ám e vállalkozás meghaladta erőmet, s emellett úgy rémlett, hogy mosolyognak rajta; be is fejeztem vele költői kísérletezésemet. Ám az úton elindultam: a versről áttértem a prózára, s igazán nem esett nehezemre írásban újra kieszelni azt, amit a Cri-Cri-ben olvastam. Ideje volt: éppen kezdtem megérezni, milyen hiá-bavalóak álmaim. Fantasztikus nyargalásaim során a valósághoz akartam eljutni. Ha anyám, anélkül, hogy felnézett volna kottájából, megkérdezte tőlem: "Mit csinálsz, Pul-kó?", olykor megszegtem a némasági fogadalmat, s azt feleltem neki: "Mozit játszom." És valóban arra törekedtem, hogy kivetítsem fejemből a képeket, s megvalósítsam őket, önmagámon kívül, igazi bútorok, igazi falak között, de úgy, hogy éppen olyan csillogóak és látványosak legyenek, mint a vetítőképernyő csordogáló képek. De hiába: nem lehetett többé nem tudomásul vennem kettős szélhámoságomat: azt színleltem, hogy színész vagyok, aki úgy te; mintha hős volna. Alighogy nekikezdtem az írásnak, már le is tettem a tollamat, és ujjongani kezdtem. A szélhámoság változatlan folytatódott ugyan, de említettem már, hogy a szavakat tartottam a dolgok leglényegének. Mélységesen felkavai amikor tanúja voltam, hogyan vetik le lassankint szarkai baim lidércfényragyogásukat, s öltik fel helyette az anys fakó, de szilárd halmazállapotát: a képzeletbeli megvalósítás lása volt ez. Egymás után került a megnevezés kelepőcéjél s vonult be az ebédlőbe egy oroszlán, a második császársi egy kapitánya, egy beduin; s örök időkre fogságban maradtak, az őket megtestesítő jelek alakjában; azt hittem, s került jó erősen meggyökereztetni álmaimat a valóságba] egy kaparászó acéltoll segítségével. Kértem és kaptam ec füzetet, egy üveg lila tintát, s a füzet fedelére felírtam: "R< gények könyve". Az első regénynek, amelyet végigírtam ezt a címet adtam: Egy pillangóért. Egy tudós, a leánya s ej atlétatermetű ifjú kutató hajózik felfelé az Amazonas felé Lyon, egy ritka lepkét keresnek. A témát, a szereplőket, s egyes kalandok részleteit, sőt még a címet is változtatlan! vettem át egy képregényből, amely az előző negyedévbe jelent meg. Ez az előre elhatározott szándékkal elkövetett plágium megszabadított nyugtalanságom utolsó nyomait is: szükségképpen igaznak kellett lennie az egésznek, h szén én nem találtam ki semmit. Nem törekedtem arra; hogy megjelentessenek, viszont elintéztam, hogy előre k nyomassák alkotásomat, s egyetlen vonást sem írtam le amelyet ne tett volna hitelessé a mintául szolgáló mű. mi solónak éreztem-e magamat? Nem: eredeti szerzőnek, itti ott simítottam, frissítettem; például gondosan megváltó/ tattam a szereplők nevét. Ezek a csekély változtatások ac tak ürügyet arra, hogy összekeverjem emlékeimet és képzeléseimet. Vadonatúj és teljesen kész mondatok álltak új rá össze fejemben, azzal a tévedhetetlen biztonsággal, amellyel az ihletnek szoktak tulajdonítani. Lemásoltam őket, szemem láttára váltak tömörre, mint az anyagi dolgok. H igaz az, hogy - mint általában hiszik - az író, ihletett pillá Éppen csak megtűrt, elhallgatott irodalmi tevékenységem ilyenformán félig illegális helyzetbe került; én azonban szívósan folytattam tovább: szabad óráimban, csütörtökön és vasárnap, amikor nem volt tanítás, a szünidőkben, és ha az a szerencse ért, hogy megbetegedtem, ágyban fekvé is; emlékszem még a boldog lábadozásokra, egy vörös metszésű, fekete kötésű füzetre, amelyet úgy hagytam abba és kezdtem újra, mint a kézimunkát szokták. Mozit ritkábban játszottam: regényeim minden mást pótoltak számomra. Egyszerűen kedvtelésből írtam.

Meséim egyre bonyolultabbak lettek, a legkülönbözőbb epizódokat iktattam be, amit csak olvastam, akár jót, akár rosszat, összevissza beléjük dobáltam, mint valami lomtárba. A regények megsínylették ezt, nekem hasznomra vált: ki kellett találnom az átmeneteket, s ettől valamicskét csökkent az ollózás. Én pedig kettéváltam. Az előző évben, amikor "filmeztem", saját szerepemet játszottam, hanyatt-homlok vettem magamat a fantazizálásba, s nemegyszer attól tartottam, hogy végleg elmerülök benne. Most, hogy író lettem, még mindig én voltam a hős, belé vetítettem hősi álmaimat. Ám azért nem voltunk azonosak: a hős nem az én nevemet viselte, s mindig harmadik személyben beszéltem róla. Ahelyett, hogy egyszerűen

¹ Francia kislány, akit hétéves korában fedeztek fel mint "zseniális költőt". Versei körül, amelyeket egyébként kiadott a Julliard-kiadó, nagy vita támadt, részben a versek értékét illetőleg, részben arról, vajon valóban a kislány írta-e őket.

átruháztam volna reá saját gesztusaimat, szavakból saját testet alakítottam ki számára, amelyet állítólag láttam is. Ez a hirtelen "énhasadás" ijesztő is lehetett volna számomra; engem valósággal elbűvölt. Örültem, hogy ő vagyok, de ő nem egészen én. A babám volt, tetszésem szerint bántam vele, próbára tehettem, átdöfhettem az oldalát dárdával, s utána ápolhattam, úgy, mint engem szokott anyám, meggyógyíthattam, akár anyám engem. Kedvenc íróimat megállította félúton az a kis szemérem, amely még maradt bennük: a hős még Zéva-cónál sem győzött le hús útonállónál többet egyszerre. Én forradalmasítani akartam a kalandregényt, megszabadítani a valószínűség minden ballasztjától, megtízszereztem az ellenségek, a veszélyek számát; az Egy pillangóért ifjú kutatója három nap és három éjjel küzdött a cápák ellen, hogy megmentse mátkáját és jövődő apósát; a tenger vörös volt körülötte a vértől; ugyanő sebesülten kiszökött egy apacs indiánok ostromolta farmról, s átkelt a sivatagon úgy, hogy szinte kezében vitte zsigereit; s nem is engedte összevarrni sebé, míg nem beszélt a tábornokkal. Valamivel később ugyanez a hős egy egész hadsereget vert szét Götz von Ber-lichingen neve alatt. Egy mindenki ellen: ez volt nálam a szabály; környezetem puritán burzsoá individualizmusában kell e zord és nagyra törő álmodozás forrásait keresni.

Mint hős, harcoltam a zsarnokok ellen; mint Teremtő, magam lettem zsarnokká, s megismertem a hatalom minden kísértését. Ártalmatlan voltam, s most gonosz lettem. Mi akadályoz abban, hogy kiszúrjam Daisy szemét? Semmi, feleltem magamnak, félholtan a félelemtől. Ki is szúrtam, mintha egy légy szárnyát tépném ki. Lüktető szívvel írtam le: "Daisy szeméhez kapott: nem látott", s megrendültén hagytam abba, tollam megállt a levegőben: előidéztem az elvont világban egy olyan történetet, amely gyönyörűsége veszélybe sodort. Tulajdonképpen nem voltam szadista: a perverz öröm helyébe nyomban páni rémület lépett, visszavontam minden parancsomat, át- meg áthúztam, hogy el se lehessen olvasni őket: a leány visszanyerte szeme világát, jobban mondva, el sem veszítette soha. Ám sokáig gyötört még szeszélyeim emléke: komolyan nyugtalanokodtam miattuk.

Nyugtalanított az írott világ is: olykor, ha meguntam a gyönyörűsége, de gyermektegy vérfürdőket, és elengedtem magamat, szorongva fedeztem fel irtózatosságnál irtózatossabb lehetőségeket, egy rettenetes világot, amely csak másik oldalavolt az én mindenhatóságomnak; magamban megállapítottam: minden megtörténhet! S ez azt jelentette: mindent el tudok képzelni. Természetfölötti borzalmakat mondtam el, s közben remegtem, s minduntalan azon a ponton voltam, hogy széttépem, amit írtam. Anyám, ha véletlenül fölém hajolt, és beleolvasott művembe, riadtan és büszkén kiáltott fel: "Micsoda fantázia!" Ajkát harapdálta, mondani szeretett volna valamit, de nem tudta, mit, aztán hirtelen kiszaladt: menekülése a végsőkig fokozta szorongásomat. Ám a fantázia nem játszott itt semmilyen szerepet: nem kitaláltam a borzalmakat, hanem megtaláltam őket, mint minden egyebet is, emlékeztem mélyén.

Ez idő tájt a Nyugat halálos légszomjban szenvedett: ez az, amit "a régi szép világ"-nak hívtak. A burzsoázia, látható ellenség híján, abban lelte örömét, hogy saját árnyékától riadozott; az unalmat kormányozható szorongásra váltotta fel. Spiritizmusról, ektoplazmáról beszélt mindenki; a Le Goff utcában, a 2-es szám alatt, a mi házunkkal szemben, asztalt táncoltattak. A negyedik emeleten történt ez, "a boszorkánymesternél", mint nagyanyám mondta. Néha magához hívott bennünket, s még éppen jókor érkeztünk, hogy néhány kezét lássunk egy kerek asztalkán, ám ekkor valaki az ablakhoz lépett odaát, és összehúzta a függönyt. Louise azt állította, hogy a boszorkánymester mindennap velem egykorú gyermekeket fogad, akiket anyjuk visz hozzá. "És látom is, mit csinál velük - tette hozzá. - A kézrátételt csinálja." Nagyapám fejét csóválta; gúnyt űzni azonban nem mert a dologból, noha elítélte az ilyen üzemeket; anyám félt tőlük, s most az egyszer nagyanyám is inkább kíváncsinak látszott, mintsem szkeptikusnak. A végén sikerült közös álláspontra jutniok: "Nem szabad ám az embernek állandóan ilyesmikkel foglalkoznia, ebbe bele lehet örülni." A fantasztikus történetek divatja járta akkoriban: a tekintélytisztelő, konstruktív újságok hetenkint kettőhármát is feltaláltak kereszténységéből kivetkőző közönségüknek, amely hiányát érezte a hit elegáns megnyilvánulásainak. Az elbeszélő beszámolt egy különös, rejtélyes esetről; adott bizonyos esélyt a pozitívizmusnak is: akármilyen furcsa volt is az esemény, bizonyára megvan az ésszerű magyarázata. A cikk szerzője kereste ezt a magyarázatot, meg is találta, s korrekt módon fel is tálalta nekünk. De nycm-ban utána arra összpontosította minden képességét, hogy kimutassa, milyen ki nem elégítő és felületes a magyarázat. Többet nem mondott: a történet kérdőjellel végződött. De ennyi éppen elég volt: a Túlvilág ott bujkált, s az, hogy nem nevezték nevén, csak még félelmetesebb tette.

Amikor kinyitottam a Le Matin-t, a rémülettől mindig megdermedtem. Különösen az egyik történet döbrentett meg. Emlékszem még a címére: Sötét fák között. Nyár estefelé, egy vidéki ház első emeletén egyedül fekszik forgolódik ágyában egy beteg asszony; a nyitott ablak egy gesztenyefa ágai hajolnak be szobájába. A földszinten nagyobb társaság van együtt, beszélgetnek, nézik, hogy száll le a kertre az alkony. Hirtelen a gesztenyefára mutat valaki: "Nézzétek csak! Fúj a szél? Észre sem vettem! Mindenki

elcsodálkozik, kimennek a kapu előtti lépcső meg sem rezzen a levegő, a fa lombja mégis mozog. Ebben a pillanatban kiáltást hallanak, a beteg asszony férje felrohan a lépcsőn, s látja, hogy ifjú hitvese felült az ágyban, nyújtott keze a fára mutat, majd párnájára hanyatlik, holtan; a gesztenyefa megint mozdulatlan, mint mindig, Mit láthatott vajon a beteg asszony? Az örültekházából megszökött egy elmebeteg: ő bújt el a fa lombja között, bizonyára ő vigyorgott fintorogva a betegre. Igen, így van, csak így lehetett, már csak azért is, mert nincsen más kielégítő magyarázat a dologra. Igen ám, de... Hogy lehet, hogy senki sem látta, amikor felmászott a fára? Sem amikor szállt? Miért nem ugattak a kutyák? S hogy lehet, he másnap reggel a birtoktól száz kilométernyire fogták el? Csupa megválaszolhatatlan kérdés. A beszámoló írója új bekezdésbe fogott, s amúgy félvállról hozzátette: "A falubélieknek az a véleményük, hogy a Halál bújt meg a gesztenyefa lombjában, ő rázza a fa ágait." Ledobtam az újságot, rátapostam, kiabálni kezdtem: "Nem! Nem akarom!" szívem úgy lüktetett, hogy majd kiszakadt mellemből. Egyszer, a vonaton, Limoges felé, majdnem elájultam: az Hachette-évkönyvben lapozgattam, s egy olyan képre bukkantam, amelytől égnek állt a hajam: holdfényben fürdő rakpart, a vízből kinyúlik egy hosszú, érdes rákolló, megragad egy részeg, s berántja a kikötőmedencébe. Mohón olvastam el a szöveget, amelyet a kép illusztrált; a vége szó szerint - vagy majdnem szó szerint - így hangzott: "Vagy egy iszákos ember rémlátása volt az egész? Vagy valóba pokol nyílt meg egy pillanatra?" Félni kezdtem a víztől rákóktól és a fáktól. És főleg a könyvektől félttem: átkoztam az írókat, akik ilyen szörnyű képekkel tüzdelik tele történeteiket. Átkoztam — de utánoztam őket.

Persze, megfelelő alkalom kellett hozzá. Például alkonyi félhomály: az ebédlőben sűrűsödött a sötét, kis íróasztalom az ablak elé toltam, feltámadt bennem a szorongás; szükségképpen fennkölt, félreismert, majd elégtételt nyerő hőseim oly engedelmesekek voltak, hogy már ez is mutatta, milyen ködösek; s ekkor jelentkezett az a bizonyos: egy félelmetes lény nyugözött le, láthatatlan volt, le kellett írnom, hogy lássam. Gyorsan befejeztem az éppen lejátszódó kalandot, szereplőimet a földgömb egészen más vidékére vittem, többnyire a tenger vagy a föld alá, s gyorsan új veszedelmeket zúdítottam rájuk: botcsinálta bűvárok vagy geológusok lettek, rábukkantak a Lény nyomaira, követték, és egyszerre csak szembekerültek velem. Ami ilyenkor tollamból kikerült - tűzszemű polip, húsztonnás rák, óriáspók, amely beszélni is tud -, tulajdonképpen én magam voltam, a gyermek-szörnyeteg, az én mélységes életuntságom, halálfélelmem, jelentéktelenségem és perverzitásom. De nem ismertem magamra: alighogy világra jött az undorító teremtés, máris ellenem fordult, bátor barlangkutatóim ellen, úgy, hogy életüket féltettem, elragadt a hév, megfélemedkeztem kezemről, amely a szavakat rózta, mintha csupán olvasója lettem volna a szövegnek. Sokszor ennyiben is maradt a dolog: nem szolgáltattam ki embereimet a Szörnynek, de nem is húztam őket ki a csávából; egyszóval beértem annyival, hogy összehoztam őket; felkeltem, kimentem a konyhába, vagy bemenekültem a könyvtárba; másnap üresen hagytam egy-két oldalt, majd új, más kalandba taszítottam a szereplőimet. Furcsa "regények" voltak ezek: mind befejezetlenül maradtak, vagy mindig folytattam, újakezdtam őket, ahogy tetszik, borzalmas történetek és idealizált kalandok, fantasztikus események és lexikoncímszavak összevissza halmazai kerekedtek ki belőlük; elkallódott valamennyi, s olykor azt gondolom, kár értük: ha jobban vigyáztam volna rájuk, most kiolvashatnám belőlük egész gyerekkoromat. Kezdttem felfedezni önmagam. Jóformán semmi sem voltam, vagy legfeljebb valami tartalmatlan tevékenykedés, de ez éppen elég volt. A színjátszásból sikerült kilépnem: még nem munka volt, amit műveltem, de már nem játék, s a megrögzött hazudozó hazugságai kidolgozása közben rátalált önmaga valódi lényegére. Az írásból születtem meg: ami előtte létezett, tükrök játéka volt csupán; legelső regényem után tudtam, hogy egy gyerek lopózott be a tükörpalotába. Amikor írtam, léteztem, megszabadultam a felnőttektől; de csak azért léteztem, hogy írjak, s ha azt mondtam: én, ez azt jelentette: én, aki írok. De mindegy: így is belekóstoltam a boldogságba: a nyilvánosság gyermeke titokban találkozott önmagával. Szép volt ez, túl szép ahhoz, hogy soká tartson: bizonyára őszinte maradok, ha illegalitásban csinálom tovább; kiragadtak belőle. Elértem azt a kort, amelyben valamirevaló burzsoá gyermek számára kötelező jelét adnia hivatásának; már rég közölték velem, hogy guérignyi Schweitzer unokatestvéreim mérnöki pályára lépnek majd, mint apjuk: egy percig sem késlekedhettem tovább, Picard-né akarta elsőnek felfedezni a homlokomra írt jelet. "Ez a fiú író lesz!" - jelentette ki mélységes meggyőződéssel. Louise szokott ingerült, visszautasító mosolyával reagált erre; Blanche Picard feléje fordult, és szigorúan megismételte: "Igenis, író lesz! Írónak született!" Anyám tudta, hogy Charles cseppet sem buzdít e tevékenységemben, tartott a bonyodalmaktól, s rövidlátón, tűnődve nézett végig rajtam: "Komolyan azt hiszi, Blanche? Komolyan azt hiszi?" Este azonban, amikor hálóingben ágyamba ugrottam, jó erősen megszorította két vállamat, rám mosolygott, s így szólt: "Az én kicsi bogárkám író lesz!" Óvatosan tájékoztatták a dologról nagyapámat: tartottak a botránytól. De csak a fejét csóválta, s hallottam, amikor a következő csütörtökön azt mondta Simonnot úrnak, hogy élete alkonyán mindenki mélységes meghatottsággal szemléli egy új tehetség kibontakozását. Firkálmányaimról továbbra sem vett tudomást, de amikor német tanítványai nálunk vacsoráztak, koponyámra tette a kezét, s a szavakat világosan tagolva - mert

egyetlen alkalmat sem akart elszalasztani, amikor tősgyökeres francia szólásmondásokra oktathatta őket, többször is elmondta: "Van benne irodalmi véna.